

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME TAHLİLLERİ

Feyzi Ersoy (2016), *Türkiye Türkçesinde Kelime Tahlilleri*, Gazi Kitabevi, Ankara, XV+364 s., ISBN: 978-605-344-457-2

Ayşe ERDOĞAN*

Dil Araştırmaları, Bahar 2017/20: 282-284

Türkiye Türkçesi grameri üzerine birçok çalışma yapılmış ve günümüzde de yapılmaya devam edilmektedir. Muharrem Ergin, Tahsin Banguoğlu ve Zeynep Korkmaz başta olmak üzere pek çok araştırmacı Türkiye Türkçesi grameri ile ilgili değerli eserlere imza atmışlardır. Birer başucu kitabı olan bu gramerlerde kapsam gereği kelime tahliline ya hiç değinilmemiş ya da çok az yer verilmiştir.

Feyzi Ersoy tarafından hazırlanan *Türkiye Türkçesinde Kelime Tahlilleri* adlı bu eser, geleneksel yöntemle yazılmış Türkiye Türkçesi gramerlerine göre oldukça farklıdır. Eserde, Türkiye Türkçesinin şekil bilgisi (morfoloji) hakkında teorik bilgiler vermenin ötesinde, kelimelerin morfolojik çözümlenmesi ayrıntılı bir şekilde uygulamalı olarak gösterilmektedir. Çalışma, içerdiği 1250 örnek kelime tahlili ile hem Türkoloji öğrencileri hem de alana ilgi duyanlar için önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

364 sayfadan oluşan *Türkiye Türkçesinde Kelime Tahlilleri* adlı eser, *Sunuş*, *Ön Söz* (s. XII-XIV), *Kısaltmalar* (s. XV) başlıklarının ardından *Giriş* (1-5), *Türkçede Ekler* (5-40), *Kelime Tahlili Nedir; Nasıl Yapılır?* (41-60), *Kelime Tahlilleri* (61-343), *Alıştırmalar* (344), *Kaynakça* (345-349) ve *İndeks* (351-364) olmak üzere yedi bölümden oluşmaktadır.

Eserin *Sunuş* bölümü Prof. Dr. Leylâ Karahan tarafından kaleme alınmıştır. Karahan, yazmış olduğu *Sunuş*'ta Türkçenin yapısal özelliklerinden kısaca bahsettikten sonra *Türkiye Türkçesinde Kelime Tahlilleri* adlı bu eserin içeriğine değinmiş; eserin dil bilgisi öğretimindeki önemine işaret ederek kitabın bu alanda okuyan öğrenciler için kaynak bir uygulama kitabı olacağını dile getirmiştir.

Çalışmanın *Ön Söz* (s. XII-XIV) bölümünde, Ersoy'un *Bugüne kadar yazılmış gramer kitaplarında Türkçenin ekleri, kökleri ve bunların kullanımları ayrıntılı olarak işlense de kelime tahlilleri söz konusu olduğunda aynı ayrıntıdan söz edilemez. Yapılan çalışmalarda kelime tahliline ya hiç yer verilmemiş ya da kapsam gereği az sayıda örnekle yetinildiği görülmüştür.* ifadesinden kitabın ne tür bir eksiklikten yola çıkılarak hazırlandığını ve bu eksikliği karşılamaya yönelik olarak eserin ortaya konuluş amacını öğrenmekteyiz. Ersoy burada ayrıca, eserin içeriğinden ve kapsamından bahsetmiş ve çalışmada izlediği yöntem hakkında bilgiler vermiştir.

Eserin ilk bölümü olan *Giriş* (1-5), dört alt başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar şunlardır:

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Ankara/ TÜRKİYE. ayseerdogan@hacettepe.edu.tr

1. *Şekil Bilgisi (Morfoloji) Nedir?*
2. *Eklemeli Bir Dil Olarak Türkçe*
3. *Kökler ve Ekler*
4. *Yardımcı Sesler*

Eserin ikinci bölümü *Türkçede Ekler (5-40)* ana başlığını taşımaktadır.

Eserde, *Giriş'te* olduğu gibi ana ve alt başlıklar için numaralandırma yoluna gidilmiştir. Türkçede eklerin yapım ve çekim eki olmak üzere iki gruptan oluştuğu ve bu eklerin de kendi içlerinde alt gruplara ayrıldığı belirtilmiştir. Bu bölümde ekler ve eklerin kullanım özellikleri anlatılmış; eklerin işlevlerine değinilmeksizin daha çok çekim kurallarına ait hatırlatıcı mahiyette özet bilgiler tablo ve çekim örnekleri ile birlikte verilmiştir. Buradaki alt başlıklar şunlardır:

1. *Yapım Ekleri*
2. *Çekim Ekleri*
3. *Sıfat-Fiil Ekleri*
4. *Zarf-Fiil Ekleri*
5. *Ek-Fiil (İsim-Fiil)*
6. *Fiil Çekimi*

Üçüncü bölüm *Kelime Tahlili Nedir, Nasıl Yapılır?* (41-60) başlığını taşımaktadır. Bu bölümde kelime tahlili konusunda Muharrem Ergin'in *Üniversiteler İçin Türk Dili* adlı eserindeki düşüncelerine yer verilmiştir. Muharrem Ergin bu eserinde, kelime tahlilini *kelimeyi köklerine ve eklerine ayırmak* şeklinde izah etmiştir.

Kelime tahlili yapılırken farklı metotların kullanılabileceğini belirten Ersoy, bu metotlardan en çok tercih edilenin Muharrem Ergin tarafından izah edilen birbirinden “-” işareti ile ayrılan eklerin altına çizgi çekilerek ek adlarının bu çizgilerin altına yazılması metodu olduğunu dile getirmiştir.

Bu kısımda ayrıca, günümüze kadar yazılmış olan Türkiye Türkçesi gramerlerinde kelime tahlillerine kapsam gereği ayrıntılı olarak yer verilmediğine değinilmiştir. Yazar, Banguoğlu'nda, Korkmaz'da ve Ergin'in *Türk Dil Bilgisi* eserinde kelime tahlilinin yer almadığını belirterek Ergin'in *Üniversiteler İçin Türk Dili* eserinde 11, Süer Eker'in *Çağdaş Türk Dili* eserinde 32, Yusuf Çotuksöken'in *Türkiye Türkçesinin Ekleri* adlı eserinde ise 5 kelime tahlili yapıldığını; Raşit Keskin tarafından kaleme alınan *Türkçe Dil Bilgisi – Kelime ve Cümle Tahlilleri* kitabında sayısı 230'u bulan kelimenin tahlil edildiğini söylemiştir. *Kelime Tahlili Nedir, Nasıl Yapılır?* adlı bu bölümde, kelime tahlili yapılırken dikkat edilmesi gereken noktalar 20 maddede örnekleri ile birlikte açıklanmış, istisnai durumlara not düşülmüş, açıklama gerektiren ya da problemli olarak görülen yapılar dipnot verilmiştir. Çalışmanın bu kısmı, sıklıkla karıştırılan yapılar üzerinde durulması ve gerekli izahların yapılmış olması açısından önemlidir.

Bu bölümde *Yanlışları Bulalım* başlığı altında bazı kelimelerin yanlış tahlilleri verilmiş ve bu yanlışların sebepleri tahlilin hemen altına doğru biçimi gösterilerek açıklanmıştır. Bu yöntemle kelime tahlilinde sıklıkla yapılan yanlışlardan doğru çözümlenmiş kelime tahliline götüren bir yol izlenmiş, böylece yanlışlara dikkat çekilerek doğru biçimi vurgulama hedeflenmiştir.

Eserin ana bölümü dördüncü bölümdür. Eserin yazılış amacını gösteren ve en kapsamlı olan bu bölüm *Kelime Tahlilleri* (61-343) adını taşımaktadır. Burada Türk Edebiyatının çeşitli devirlerine ait edebî metinlerinden alınan 1250 kelime, içinde bulunduğu cümle ile birlikte altı çizili olarak verilmiştir. Çözümlemesi yapılacak olan eklerin cümle içerisindeki fonksiyonlarının da görülmesi açısından bu metot son derece önem teşkil etmektedir. Tahliller sırasında ayrıca, kimi kelimelerin etimolojisi bazı Türkologların görüşü esasında dipnot olarak verilmiştir. Aşağıda kitaptan alınan örnek bir cümle ve tahlil gösterilmiştir.

Kağan'ı öldürenin öldürüldüğünü de biliyorum. (Bozkurtlar; s. 333)

öldürüldüğünü < öl-dür-ü-l-dük-ü-n-ü

öl	dür	ü	l	dük	ü	n	ü
<i>fil</i>	<i>ffye</i>	<i>ys</i>	<i>ffye</i>	<i>sfe</i>	<i>t.3.ş. iyelik eki</i>	<i>z a m i r n 'si</i>	<i>belirtme hâli eki</i>

Kelime tahlili yapılırken yukarıdaki örnekte verildiği gibi tabloların kullanılmış olması, metin içi bazı kaymaların önüne geçmeyi sağlamış; aynı zamanda ilgili kelimenin kök ve eklerinin net olarak görebilmesi konusunda isabetli bir yöntem olmuştur.

Eserin beşinci bölümü *Alıştırmalar* (344) başlığını taşımaktadır. Bu bölümde cümle içerisinde altı çizili olarak verilmiş 20 kelimenin tahlil edilmesi istenmiştir.

Altıncı bölüm *Kaynakça'ya* (345-349) ayrılmıştır. Bu bölümde çalışmanın hazırlanması esnasında yararlanılan kaynaklar ve devamında örnek cümlelerin alındığı eserler listelenmiştir.

Eserin yedinci ve son bölümünde araştırmacıların ve öğrencilerin işlerini kolaylaştıracak bir *İndeks'e* (351-364) yer verilmiştir. Bu bölümde çözümlemesi yapılmak istenen kelimenin kolayca bulunması amaçlanmıştır.

Başta da belirtildiği gibi bir ihtiyaçtan yola çıkılarak hazırlanan bu kitap, görülen o ki titiz bir çalışmanın ürünüdür. Hem akademik alanda çalışanlar hem de Türkoloji öğrencileri için kullanışlı ve faydalı bir eser olduğunu düşündüğümüz bu çalışmasından dolayı Doç. Dr. Feyzi Ersoy'a teşekkür ediyoruz.